

Η ΞΥΛΟΓΛΥΦΙΑ ΕΝ ΖΑΚΥΝΘΩ

ΞΥΛΟΓΛΥΦΙΑ βοηθόν ἔχουσα τὴν ζωγραφικὴν μεγάλως ἐν Ἐπτανήσῳ, καὶ δὴ ἐν Ζακύνθῳ, ἀνεπτύχθη. Καὶ τοὶ ἔργα ξυλογλυφίας προγενέστερα τῶν ἀρχῶν τῆς ιζ'. ἑκατονταετηρίδος—ἐκ-

τὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων—δὲν σφίζονται ἐν Ζακύνθῳ, οὐχ' ἦτιον τὰ ἀπὸ τῆς ἑκατονταετηρίδος ἐκείνης μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν σφζόμενα ταῦτα σαφεστάτην παρέχουσιν ἰδέαν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐπιτηδεύτητος τοῦ αὐτοδιδάκτου Ζακύνθου τεχνίτου. Λέγομεν αὐτοδιδάκτου, διότι ὁ Ζακύνθιος τῶν ἡμερῶν ἐκείνων σχεδὸν οὐδέποτε φοιτήσας καὶ ἐκπαιδευθεὶς εἰς καλλιτεχνικὰς σχολὰς, ἄνευ προστασίας τινός, ἀλλ' ὑπὸ μόνῃς τῆς ἰδιοφυΐας καὶ τοῦ ἐμφύτου καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος—χαρακτηριστικοῦ γνωρίσματος τῶν ἐλλήνων καλλιτεχνῶν—ἐλαυνόμενος, ἡδυνήθη νὰ παραγάγῃ ἔργα, μετέχοντα τῆς θείας τοῦ καλοῦ ἰδέας, τῆς ἀδελφῆς τοῦ ἀγαθοῦ, εὐφραίνων καὶ μεταρσιῶν εἰς τοῦ ἰδανικοῦ τὰς σφαίρας τοὺς ταῦτα θεωμένους. Ἐντεῦθεν καὶ διακεκριμένος Ζακύνθιος ἀρχιτέκτων, ὁ Χαρτᾶς, τὴν εἰς τὰς ὡραίας τέχνας κλίσιν καὶ ἐπίδοσιν τοῦ Ζακύνθου λαοῦ ἐξείρων ἐν ἀκαδημαϊκῷ αὐτοῦ λόγῳ οὕτως ἀποφαίνεται: «... καθότι, ἐὰν ἡ »ἐπιδοκιμασία σας, ἔντιμοι συναδελφοί, μὲ κα- »λεῖ σήμερον νὰ διδάξω δημοσίᾳ τὴν ἀρχιτεκτο- »νικὴν, ἐὰν αἱ προσπάθειά μου ἀπενέγκωσι ποτε »ἀγαθὸν τινα καρπὸν εἰς τὴν κοινωνίαν ταύτην, »φύσει πεπονησμένην δι' ἄβρας εὐαισθησίας καὶ »ἐμφύτου κλίσεως πρὸς τὰς τέχνας καὶ τὸ κα- »λόν...».

Ὁ Ζακύνθιος ὑπὸ ξενικὴν ἐπὶ ἐπτὰ ὅλους αἰῶνας διατελῶν κυριαρχίαν, ὑπήκοος κυβερνήσεων στρατιωτικῇν μόνον κατὰκτησιν σκοποῦσῶν καὶ εἰς πολέμους πάντοτε ἐμπεριπλεκομένων, μίαν κυρίως εὗρισκε παρμυθίαν ἰδιωτεύων, τὴν θρησκείαν του, καὶ περ καὶ ταύτην οὐκ ὀλίγον πολεμουμένην ὑπὸ τοῦ λατινικοῦ κλήρου. Εἰς τὸν Θεὸν λοιπὸν πάντοτε τὴν προσοχὴν ἔχων ἐστραμμένην ἀνῆγειρε πρὸς λατρείαν αὐτοῦ οἰκοδομήματα καὶ ἀφθόνους περῆχε τοὺς καρποὺς τῶν ἰδρώτων του πρὸς συντήρησιν καὶ εὐπρέπειαν αὐτῶν. Τοῦτο μαρτυροῦσιν οἱ ἀνὰ πᾶν σχεδὸν βῆμα ἀπαντῶμενοι ἐν τῇ νήσῳ μας καὶ ταῖς λοιπαῖς ὁμοτύχαις τοῦ Ἰονίου ναοί, αἱ πλείεσται μوناὶ καὶ αἱ κολοσσαεῖαι ἄλλυτε περιουσίαι αὐτῶν,

δι' ὧν εὐσεβεῖς διαθέται ἐπλούτιζον αὐτούς. Τοὺς ναοὺς δὲ τούτους ἐπάσχιζον καὶ πᾶσαν κατέβαλλον μέριμναν νὰ διχοσμηῶσι διὰ καλλιτεχνικῶν κοσμημάτων, εἴτ' ἐγγλύφων, εἴτε γραφικῶς περισταμένων, ἐντεῦθεν δὲ καὶ οἱ ναοὶ ὑπὸ καλλιτεχνικῇ ἐποψίᾳ ἀληθῆ προβάλλονται μουσεῖα.

Καὶ περὶ μὲν τῶν ἔργων τῆς γραφικῆς καὶ τῶν βελτιώσεων, ἃς πρῶτοι οἱ Ζακύνθιοι ἐν τῇ ἀγιογραφίᾳ ἐπήνεγκον, καὶ ἄλλοτε¹ καὶ ἐν ἄλλῃ ἡρῶν ἐκτενεστέρας μελέτη θὰ διχάζωμεν¹ ἐν τῷ παρόντι δὲ σημειώματι ἡμῶν πραγματευόμεθα μόνον περὶ ξυλογλυφίας, στενωὺς μετὰ τῆς γραφικῆς συνδεομένης, καὶ περὶ ξυλογλύφων, ὧν τὰ λαμπρὰ ἔργα, ὅχι δὲ καὶ τὰ ὀνόματα ἀπάντων, περιεσώθησαν μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν.

Οἱ Ζακύνθιοι ξυλογλύφοι δὲν ἦσαν ἄμειροι ἐγκυκλίου παιδείας καὶ ἀγωγῆς ἀξίως τοῦ ὀνόματος. Κάτοχοι τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης μεγάλως ὠφελήθησαν ἐκ τῆς ἀφίξεως καὶ διελύσεως ἐκ Ζακύνθου πολλῶν καλλιτεχνῶν, ὅσοι μετὰ τὴν πτώσιν τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων φύγοντες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλων τῆς Ἑλλάδος μερῶν μετέβαινον εἰς τὴν Ἑσπερίαν, καὶ ἰδίως εἰς Ἰταλίαν, ἐκεῖ μετακομίζοντες τὰ ἔργα τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἡ ἐπικοινωνία βραδύτερον μετὰ διαφόρων λαῶν, τῆς Ἰταλίας κυρίως, ἢ ἐν τῇ νήσῳ ἡμῶν ἐκ Κρήτης, κατόπιν διαφόρων ἐπαναστάσεων, ἐγκαταστάσεις προσφύγων Κρητῶν, κομιζόντων τὰ πλούτη καὶ τὰς γνώσεις των, μεγάλως ἐπέδρασαν τόσῳ ἐπὶ τῆς γραφικῆς, ὅσῳ καὶ ἐπὶ τῆς ξυλογλυφίας, τῆς πρωτίστης ταύτης καὶ δυσκολωτάτης τῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ μάλιστα τῆς Ἑκκλησίας.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ιζ'. ἑκατονταετηρίδος βλέπομεν ἐν Ζακύνθῳ τὰ διαπρεπέστερα ἄλλων τῆς Ἑλλάδος μερῶν τῆς πολυδιδάχλου τορευτικῆς ξυλογλυφίας ἔργα, ἰδίως εἰς εἰκονοστάσια (προσπετίβας, τέμπλα), πλκισιώματα, πλαίσια, καθέδρας, ἀρτοφόρια, ἀγίας προθέσεις κλπ. ὑπὸ περιηγητῶν καὶ συγγραφέων ἐπαινεθέντα, ὧν ἕνεκα καὶ δικαίως ἀπεκλήθη ὁ Ζακύνθος Ἰταλικὸν διχάσμα ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ξυλογλύφων ἐν Ζακύνθῳ, προγενεστέρων τοῦ ιζ'. αἰῶνος, ὀνόματα δυστυχῶς δὲν περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, νεώτεροι ὅμως ἔρουναι ἴσως γνωρίσων ἡμῖν καὶ ξυλογλύφους ἐποχῆς προγενεστέρας.

(1) Δ. Χ. Ζώη. «Λεξικὸν φιλολογικὸν καὶ ιστορικὸν Ζακύνθου». Ἐν Ζακύνθῳ 1898. Τόμ. Α' σελ. 10 ἐν λέξει α' Ἀγιογραφία.

Καὶ κατὰ μὲν τὸν 13'. αἰῶνα ξυλογλύφοι ἐν Ζακύνθῳ ἐργασθέντες εἰς διαφόρους ναοὺς ἀπαν-
τῶσιν οἱ ἑξῆς :

Μοσκαίτης Ἰωάννης καὶ Παριανὸς Ἰάκωβος,
ἀμφότεροι οὗτοι συνεφώνησαν τῇ 17 Μαρτίου
1631 μετὰ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ἐν τῷ φρουρίῳ
ἄλλοτε ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου
«... νὰ φτιάσουν καὶ ἰνταγιαζοῦν τὰ διάστυλα
τῆς προσπετίδας τῆς μεσηνῆς θύρας τοῦ αὐτοῦ
ναοῦ, ἦγουν τέσσαρες κολόνες μεγάλες, ὅπου
παῖνε ἢ ἅγιες εἰκόνες, δύο κόρδες καὶ κολονέτες
ὅπου ἔχουν νὰ παῖν ἢ ἐορτάδες μετὰ τῆς ταύλες
καὶ τῆς κάσσης καὶ νὰ κόμουν καὶ τὸ σταυρὸ,
ὅμοιο σὰν ἐκείνον τοῦ Μόλου εἰς ἀλτέτσα
ὅπου θέλει σερεβὴ ὁ τόπος, ὁ ὅποιος σταυρὸς νὰ
εἶνε κονσενιάδος μετὰ δύο ντελφίνους μετὰ τὰ κο-
νίσματα τους... καὶ διὰ κόπον καὶ δούλεψι νὰ

τοὺς δόσουν (οἱ ἐπίτροποι) τσεκίγια μεγάλα 85
καὶ δύο βαρέλες κρασί...»¹

Ὁ αὐτὸς Ἰω. Μοσκαίτης ἐκ Κρήτης συνεφώ-
νησε τῇ 26 Ἰουλίου 1652 μετὰ τοῦ ἱερομ. Χρυ-
σοβουλᾶτου ἐκ Πάτμου, ἐφημερίου τοῦ ἐν Ζα-
κύνθῳ ναοῦ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου
«... νὰ φαμπρικάρη τὰ διάστυλα τοῦ αὐτοῦ
ναοῦ, ἦγουν τὲς 8 κολόνες μεγάλες, τὲς 2 κόρ-
δες καὶ τὲς κολονέτες εἰς τὸ ἰντάγιον ὅπου
εἶνε εἰς τὴν ναὸν τοῦ ἁγ. Νικολάου τῶν Ἐέ-
νων, ὁμπλιγάζεται ὁ Τζουάνες εἰς ἐτούτη τῇ
δουλειᾷ καὶ διὰ κόπον νὰ ἔχη ρεχίλια 40...»²

[Ἔπεται συνέχεια].

ΛΕΩΝ. ΖΩΝΗ

(1) Σ)γρ. Ἰω. Φραντζῆς σελ. 392.

(2) Σ)γραφ. Β. Κατελάνος σελ. 5.

Ο ΓΑΛΑΝΗΣ

Εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῆς Νεωτέρως τέχνης»
ὁ κ. Boucheny de Prandral ἐδημοσίευσεν
τὴν ἑξῆς κριτικὴν περὶ τῶν ἔργων τοῦ ἐν Παρι-
σίῳ ὁμογενοῦς ὑμοριστοῦ Δ. Γαλάνη.

Ὁ Γαλάνης εἶνε εἰς τῶν γνωστοτέρων εἰς πάσας τὰς
ὁμοιοτικὰς ἡμῶν ἐφημερίδας. Τὸ Rire ἔχει λάβει
παρ' αὐτοῦ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν πάντοτε ἐνδιαφερόμενος
εἰκόνας, ἀλλ' εἰς τὸ Assiette au Beurre πρέπει τις
νὰ ἀναζητήσῃ τὰ δειγμάτων τὰ μᾶλλον ἀκριβῆ τῇ εὐ-
φύᾳ του.

Τὸ πρῶτον δέ, ὡς νομίζω, εἶνε ἡ σφοδρὰ κατὰ τῶν
φαρμακοποιῶν σάτυρα. Δι' αὐτῆς ἔσκωπε τὰς ἀπάτας
καὶ τοὺς δόλους μετὰ διασκεδαστικῆς αὐστηρότητος,
ὀλιγώτερον ἥως διαβολικῆς τῆς τοῦ Ἀβελ Faibre ἐν
εἰδικῇ φύλλῳ τῶν ἱατρῶν, ἀλλὰ μετὰ πικροτέρας εἰρω-
νείας καὶ ἐνδεικτικωτέρας. Τὸ εἰδικὸν τεῦχος τοῦ Faibre
ἦτο μία μακρὰ γέλωτος ἐκρηγξίς, τὸ δὲ τοῦ Γαλάνη ἦπετο
σοφοῶν ζητημάτων κατὰ τρόπον ἦτον μὲν ἀπειρὸν,
ἀλλ' ἐν τῷ πνεύματι τοῦ θυλλῶν καὶ τοῦ σχεδίου προέ-
διδεν ἀνθρώπον εἰδήμονα τῶν ἀθλιότητων καὶ τῶν ἐλατ-
τωμάτων τὰ ὅποια προσέβαλλεν.

Κατόπιν ἠκολούθησαν: Les Cueules de Bois καὶ
La Rue de la Paix, ὧν ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε μεγάλη.
Εἰς αὐτὰς περιέγραψε ματιζῶν διὰ λόγων καὶ συνο-
δῶν μὲ τὰ σχεδιαγραφήματά του, ἀληθῆ ἀριστουργή-
ματα κομψότητος καὶ λεπτῆς εἰρωνείας, τὰ ἦθη τῶν μεγά-
λων ραπτῶν, τῶν πεκατῶν των, τῶν ἀνδρικήων των
καὶ πᾶσαν τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μικρῶν ἐργατῶν
αἰτινας διὰ κόπων καὶ ἀγρυπνιῶν κατασκευάζουν ἔργα
πολυτελῆ διὰ τοῦ προνομίου τῆς τύχης. Ἐνταῦθα
ἐμυτίζων καλλιτέραν τοῦ καυτικωτέρου τῶν ἐπιγραμ-
μάτων τὴν ἀπληγίαν πολλῶν ἐργοστασιαρχῶν, οἷνες
ἀρρογιατοῦσι περὶ τῶν πρώτων καὶ στοιχειωδετέρων
νόμων τῆς ὕγινης καὶ τὴν εὐτελείαν των πρὸ τῆς
κομρῆς πελατείας των, εἰς μίαν τὴν μίλλον ἀξιοση-
μείων των σελίδων, ἐνθα ὁ διευθυντὴς τοῦ οἴκου X.
ἔλεγεν εἰς μίαν γυναῖκα τερατωδῶς ἄτημον καὶ ἀμφι-
βόλου προελεύσεως, ἥτις παρετήρει ἐξελισσόμενον ἐν τῇ
αἰθούσῃ τὸ ἐντελέστερον καὶ τὸ μᾶλλον διακεκριμένον
υπόδειγμα γυναικὸς: «Φανερόν ἐστι ἡ ἐσθλὴ αὐτῇ θὰ
ἀρμόζῃ κατὰ διάφορον τρόπον ἐπὶ τῶν ὤμων γυναικὸς

τοῦ κόσμου». Τοῦτο ἦτο πράγματι ἡ ἐκδήκησις τῆς γυ-
ναικὸς τῆς χρησιμεύουσας ὡς ὑπόδειγμα. Τὸ φύλλον
αὐτὸ ἔσχε πραγματικὴν ἐπιτυχίαν διότι ἀνταπεκρίνετο
εἰς μίαν τῶν ἀθλιότητων, δι' ἃς περιπαθῶς ἔχει ἡ με-
γάλη καὶ εὐγενὴς πόλις τῶν Παρισίων.

Οἱ δύο ἐπόμενοι ἀριθμοὶ τῆς Assiette au Beurre
οὕς συνέθηκαν ὁ κ. Γαλάνης εἶναι πλήρεις ὑψηλῆς φι-
λοσοφίας. Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου (Le fils de l'homme)
εἶνε ἡ νεωτεριστικὴ ἀντικατάστασις τοῦ βίου τοῦ Χρι-
στοῦ, ὃν ὁ νέος διδάσκαλος ἀντικατέστησε διὰ τοῦ ἐρ-
γάτου τοῦ Faubourge. Ὁ Γαλάνης παριστᾷ εἰς ἡμᾶς
τοῦτον μὲ τὰς δυσχερείας, τὰς προδοσίας, τὰς ἐνέδρας
τοῦ βίου τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, κηρύττοντα τὸ Εὐαγγέ-
λιον. Φεῦ! Ἐπίσης ὅλιν ἐκονόμενος, ὅπως ἄλλοτε,
ἐπιδιδώκοιτα διὰ μέσου τοῦ ἀχαρίστου κόσμου τοῦ τυ-
φλοῦ καὶ κωφοῦ, τὸ θεῖον του ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως
καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας, εἰς ἣν οἱ ἄνθρωποι ἀποκρίνονται
διὰ τῆς ἀδικίας καὶ τῶν κακῶν τρόπων. Ἐπειτα ἰδοὺ
ἡ λυπηρὰ φωνὴ τοῦ κώδωνος ὅστις διὰ μέσου τοῦ κό-
σμου κοῦβει τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴν εἰρήνην, ἀλλ' οἱ
ἄνθρωποι χρησιμοποιοῦσι ταῦτα διὰ τοῦς ἐμφυλίου πο-
λέμους, διὰ λαφυραγωγίας καὶ φόνους.

Δὲν δύναται νὰ ἀπαριθμῶσι πάντα τοὺς ἀριθμοὺς
τῆς Assiette au Beurre τοὺς συντεθειμένους ὑπὸ τοῦ
κ. Γαλάνη. Θὰ μνημονεύω ἀπλῶς «Τοὺς Παρισίους
ἐν θέρεϊ» καὶ τὰς Κλίνας (ὁ τελευταῖος, οὗτος, συντίσται
ἐκ 16 λιθογραφιῶν).

Ἄλλ' ὁ κ. Γαλάνης εἶνε καλλιτέχνης, ὃν δὲν τιμῶσι
μόνον οἱ Γάλλοι. Αὐὸ ἔτη διέμεινεν ἐν Βερολίνῳ καὶ ἦτο
συνεργάτης τοῦ πικροῦ γινώσκου Lüstige Blätter.

Τὰ σχεδιαγραφήματά του περὶ τοὺς μεγίστους καὶ καλ-
λιτεχνικωτάτους πρωτοτυπίας καὶ μετὰ τοῦ Forain,
Leandre, Hermann-Paul ἀποτελεῖ τὴν τετράδα τῶν
καλλιτεχνῶν, οἷνες ἐδημιούργησαν ἐν εἶδος καὶ ἔδω-
καν προσωπικότητα εἰς τὰ ἔργα των.

Ὁ Γαλάνης δὲν εἶνε μόνον σχεδιαστής, ἀλλὰ πρὸ
παντός καὶ ζωγράφος. Εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς Κοπενά-
γης ἐξέθηκεν ἡδη λίαν ἀξιοσπούδατον εἰαιογραφίαν:
«Ἡ ἔσθλις ἐκ χρυσοῦ μετεμυριεμένη».

Ἦδη προσεκλήθη νὰ ἀποστείλῃ σχεδιαγραφήματα
καὶ εἰς τὸ πρῶτον φύλλον τῆς Γερμανίας τὸ «Simplicis-
simus» τοῦ Μονάχου. Εἶνε δὲ καὶ τακτικὸς συνεργά-
της τοῦ Lüstige Blätter τοῦ Βερολίνου.